

Załącznik
do uchwały nr 159/2022
Rady Ministrów
z dnia 19 lipca 2022 r.

Rządowy Program Fundusz Młodzieżowy na lata 2022–2033

Warszawa, lipiec 2022 r.

Spis treści

Wstęp.....	4
1. Ramy prawne i spójność strategiczna Programu.....	7
2. Definicja inicjatyw młodzieżowych.....	13
3. Elementy diagnozy sytuacji inicjatyw młodzieżowych.....	15
3.1 Rady młodzieżowe – stan obecny.....	16
3.2 Organizacje młodzieżowe.....	19
3.3. Samorząd uczniowski i studencki.....	21
4. Cele Programu.....	26
5. Priorytety Programu.....	28
5.1. Priorytet 1.: Aktywizacja młodzieży w samorządach.....	28
5.2. Priorytet 2.: Organizacje młodzieżowe w życiu publicznym.....	30
5.3. Priorytet 3.: Wzmocnienie kompetencji organizacji młodzieżowych.....	31
5.4. Priorytet 4.: Pomoc techniczna.....	31
6. Rezultaty Programu.....	33
7. System realizacji Programu.....	36
8. Ramowy plan finansowy Programu.....	43

Słownik skrótów i pojęć wykorzystanych w dokumencie

FIO	Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich na lata 2014–2020
Instytucja Zarządzająca	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
JST	Jednostka Samorządu Terytorialnego
KSM	Komitet Sterująco-Monitorujący
Korpus Solidarności	Korpus Solidarności – Rządowy Program Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Długoterminowego na lata 2018– 2030
NIW-CRSO	Narodowy Instytut Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
NOWEFIO	Program Fundusz Inicjatyw Obywatelskich NOWEFIO na lata 2021–2030
Prawo oświatowe	Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2021 r. poz. 1082, z późn. zm.)
PROO	Rządowy Program Rozwoju Organizacji Obywatelskich na lata 2018–2030
Przewodniczący Komitetu	Przewodniczący Komitetu do spraw Pożytku Publicznego
Rada NIW-CRSO	Rada Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego
SOR	Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)
SRKS	Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030
UE	Unia Europejska
UoDPPIW	Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2022 r. poz. 1327 i 1265)
UoNIW	Ustawa z dnia 15 września 2017 r. o Narodowym Instytucie Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego (Dz. U. z 2022 r. poz. 393 i 830)

Wstęp

Rządowy Program Fundusz Młodzieżowy na lata 2022-2033, zwany dalej „Programem”, jest nową ofertą mającą na celu wsparcie działań służących aktywizacji społecznej młodzieży. O przygotowaniu takiej oferty mowa jest w dokumencie Polski Ład, gdzie zaplanowano *„stworzenie programu grantowego na działania projektowe młodych ludzi, którzy w lokalnych społecznościach we współpracy z radami gmin, powiatów i sejmików województw będą projektowali atrakcyjne rozwiązania angażujące młodzież”*¹.

Koncepcja Programu jest spójna z podjętymi dotychczas działaniami Rządu. W roku 2016 Minister Edukacji Narodowej utworzył ciało doradcze w postaci Rady Dzieci i Młodzieży Rzeczypospolitej Polskiej przy Ministrze Edukacji i Nauki. Zadaniem Rady jest przede wszystkim wyrażanie opinii, w tym przedstawianie propozycji w kwestiach dotyczących dzieci i młodzieży w zakresie spraw objętych działem administracji rządowej oświata i wychowanie, w szczególności przedstawianie opinii na temat planowanych zmian. W roku 2019, na mocy ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. poz. 1570), powołano do życia Radę Dialogu z Młodym Pokoleniem, organ opiniodawczo-doradczy Przewodniczącego Komitetu, narzędzie dialogu między młodym pokoleniem Polaków a najważniejszymi instytucjami państwowymi. Główne jej zadania to m.in. wyrażanie opinii o projektach aktów prawnych oraz programach rządowych w zakresie dotyczącym młodego pokolenia oraz inicjowanie i wspieranie działań na rzecz zwiększania poziomu partycypacji obywatelskiej młodych ludzi w Rzeczypospolitej Polskiej. W roku 2020 ustanowiony został Pełnomocnik Rządu do spraw polityki młodzieżowej. Jego zadaniem jest inicjowanie aktywności i współpracy z organami administracji rządowej, organami jednostek samorządu terytorialnego i organizacjami pozarządowymi w zakresie działań wpływających na zwiększanie zaangażowania młodzieży w życie publiczne. Istotnymi elementami, który przyczyniły się do określenia jednego z priorytetów Programu, były prowadzone w latach 2016–2019 prace Parlamentarnego Zespołu ds. Wspierania Młodzieżowych Rad przy

¹ <https://www.gov.pl/web/polski-lad/przyjazna-szkola-i-kultura-na-nowy-wiek> /dostęp 12.11.2021 r.

Jednostkach Samorządu Terytorialnego oraz zorganizowane w tym czasie cztery Kongresy Młodzieżowych Rad. Przygotowały one grunt pod przyjętą przez parlament ustawę z dnia 20 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o samorządzie powiatowym, ustawy o samorządzie województwa oraz ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. poz. 1038). Nowelizacja ta otworzyła drogę do nowego etapu w rozwoju rad młodzieżowych.

Naturalną konsekwencją opisanych wyżej działań było podjęcie prac nad Strategią RP na Rzecz Młodego Pokolenia poprzedzonych serią konsultacji ze środowiskami młodzieżowymi we wszystkich województwach. Pozwoliły one m.in. na dookreślenie koncepcji niniejszego Programu i zakresu ujętych w nim zadań. Program będzie narzędziem realizacji celów wskazanych w projekcie Strategii oraz zadań nałożonych na Pełnomocnika Rządu do spraw polityki młodzieżowej.

Dotychczas organizacje młodzieżowe mogły uzyskiwać wsparcie w ramach programów FIO, NOWEFIO i PROO jednak jedynym instrumentem wsparcia adresowanym bezpośrednio do organizacji młodzieży był Rządowy Program Wsparcia Organizacji Harcerskich i Skautowych na lata 2018–2030. Jest on jednak skierowany do ściśle określonej, ograniczonej grupy odbiorców. Do wykorzystania całego potencjału organizacji i inicjatyw młodzieżowych w realizacji zadania włączania młodego pokolenia Polaków w życie publiczne potrzebne jest ich wsparcie instytucjonalne, tak by mogły one efektywnie wypełniać swoją rolę, łącząc udział w debacie publicznej, kształtowanie najbliższego otoczenia z osobistym rozwojem uczestników. Stąd konieczność uruchomienia programu adresowanego bezpośrednio do organizacji młodzieżowych, wspierającego podejmowane przez młodzież inicjatywy.

Zwiększenie partycypacji osób młodych jest odpowiedzią na współczesne wyzwania stojące przed polskim społeczeństwem i państwem.

Ten sposób postrzegania problematyki młodzieżowej, przekonanie o konieczności szerszego niż dotąd uwzględnienia jej w polityce państw jest wspólny dla wszystkich krajów Unii Europejskiej. Świadczy o tym *Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie realizacji*

*strategii UE na rzecz młodzieży (2019–2021)*². Nie bez przyczyny, mając na względzie szkody jakie poczyniła pandemia w odniesieniu do tej grupy społecznej i konieczność podjęcia działań na rzecz zmiany sytuacji, Komisja Europejska, Parlament Europejski i Rada osiągnęły porozumienie w sprawie ogłoszenia roku 2022 Europejskim Rokiem Młodzieży.

Przyjęta formuła Programu czerpie z doświadczeń programów wsparcia rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, takich jak: FIO, PROO, Korpus Solidarności, Rządowy Program Wsparcia Rozwoju Organizacji Harcerskich i Skautowych na lata 2018–2030. Program ma tę samą wieloletnią perspektywę, co uruchomione już dotychczas i wdrażane przez NIW-CRSO programy wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w rozumieniu art. 23 UoNIW.

² [https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM\(2021\)636&lang=en](https://ec.europa.eu/transparency/documents-register/detail?ref=COM(2021)636&lang=en).

1. Ramy prawne i spójność strategiczna Programu

1.1. Otoczenie prawne Programu

Podstawowym instrumentem realizacji polityki państwa na rzecz wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego jest UoDPPIW. UoDPPIW określa m.in. zasady oraz formy współpracy organów administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami społeczeństwa obywatelskiego, a także obszary działalności pożytku publicznego tworzące sferę zadań publicznych. Ustawa w sensie formalnym wyznacza podmiotowy i przedmiotowy zakres Programu, definiuje pojęcie działalności pożytku publicznego oraz wskazuje podmioty, które mogą ją prowadzić (a tym samym prawo do ubiegania się o środki w ramach Programu). Jednocześnie wskazuje obszary, w jakich mogą być realizowane zadania finansowane z Programu oraz określa kto może być ich realizatorem.

Podstawę prawną do opracowania Programu stanowi art. 23 UoNIW. Stosownie do przepisu art. 23 UoNIW Program jest programem wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, przyjmowanym w drodze uchwały przez Radę Ministrów i zarządzanym przez NIW-CRSO, będący agencją wykonawczą w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2021 r. poz. 305, z późn. zm.).

Do zadań NIW-CRSO wskazanych w ww. ustawie należy m.in. realizacja działań na rzecz wspierania rozwoju wspólnoty obywatelskiej i społeczeństwa obywatelskiego w Rzeczypospolitej Polskiej, w szczególności przez wspieranie zaangażowania obywateli, organizacji pozarządowych oraz innych zorganizowanych form społeczeństwa obywatelskiego w życie publiczne, procesy kształtowania polityk publicznych i podejmowania decyzji oraz wspieranie oddolnej aktywności obywatelskiej, wzmacnianie etosu społecznikowskiego obywateli.

Zasady realizacji Programu określone w niniejszym dokumencie programowym są zgodne z art. 30 UoNIW oraz przepisami UoDPPIW.

Jednym z adresatów Programu są młodzieżowe rady jednostek samorządu terytorialnego. Możliwość powoływania młodzieżowych rad gmin została wprowadzona w roku 2001 w drodze nowelizacji ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 559, z późn. zm.). Ówczesny art. 5b ustawy zawierał trzy ustępy, które dotyczyły jedynie

kwestii upowszechniania idei samorządowej wśród młodzieży, ograniczonej procedury powoływania młodzieżowej rady gminy przez radę gminy, a także kwestii statutu młodzieżowej rady gminy. Bardzo ogólne sformułowania pozostawiały szerokie możliwości ich interpretacji, utrudniając młodzieżowym radom gmin realne reprezentowanie środowisk młodzieżowych przed organami gminy oraz podejmowanie inicjatyw na rzecz społeczności lokalnej. Brak unormowania kwestii rad młodzieżowych w odniesieniu do samorządu powiatowego i województwa blokował możliwości szerszego realizowania idei samorządności przez zainteresowane środowiska młodzieżowe. Istniejące przepisy ograniczały zarówno możliwości powoływania rad, jak i zacieśniały ich zadania oraz kompetencje do wąskiej funkcji organu konsultacyjnego.

W związku z opisaną sytuacją podstawy prawne działania młodzieżowych rad na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego zostały uregulowane przepisami ustawy z dnia 20 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o samorządzie powiatowym, ustawy o samorządzie województwa oraz ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Akt ten znowelizował obowiązujące od 2001 r. przepisy o młodzieżowej radzie gminy oraz wprowadził nowe regulacje ustanawiające młodzieżową radę powiatu oraz młodzieżowy sejmik województwa.

W aktualnym stanie prawnym młodzieżowa rada gminy ma charakter konsultacyjny, doradczy i inicjatywny. Do jej zadań należą w szczególności:

- 1) opiniowanie projektów uchwał dotyczących młodzieży;
- 2) udział w opracowaniu dokumentów strategicznych gminy na rzecz młodzieży;
- 3) monitorowanie realizacji dokumentów strategicznych gminy na rzecz młodzieży;
- 4) podejmowanie działań na rzecz młodzieży, w szczególności w zakresie edukacji obywatelskiej, na zasadach określonych przez radę gminy.

Młodzieżowa rada gminy może zgłosić również do uprawnionych podmiotów wnioski o podjęcie inicjatywy uchwałodawczej. W sprawach dotyczących gminy młodzieżowa rada gminy może kierować zapytania lub wnioski w formie uchwały. Wójt lub osoba przez niego wyznaczona mają obowiązek udzielenia pisemnej odpowiedzi na otrzymaną uchwałę. Ponadto młodzieżowa rada gminy może współuczestniczyć w działaniach związanych

z tworzeniem i realizacją rządowych dokumentów strategicznych dotyczących polityki młodzieżowej.

Wniosek o utworzenie młodzieżowej rady gminy mogą złożyć m.in. organizacje pozarządowe lub podmioty określone w art. 3 ust. 3 UoDPiW działające na terenie danej gminy oraz samorząd uczniowski lub studencki z terenu danej gminy. Organ stanowiący samorządu został zobowiązany do rozpatrzenia wniosku.

Powyższe rozwiązania ustawowe stworzyły możliwość większego reprezentowania spraw młodzieży na forum publicznym.

Kolejni adresaci Programu to samorządy uczniowskie oraz studenckie. Zgodnie z przepisem art. 85 Prawo oświatowe w szkole i placówce działa samorząd uczniowski, który tworzą wszyscy uczniowie szkoły lub placówki.

Zasady wybierania i działania organów samorządu określa regulamin uchwalany przez ogół uczniów w głosowaniu równym, tajnym i powszechnym. Organy samorządu są jedynymi reprezentantami ogółu uczniów. Regulamin samorządu nie może być sprzeczny ze statutem szkoły lub placówki.

Samorząd może przedstawiać radzie szkoły lub placówki, radzie pedagogicznej oraz dyrektorowi wnioski i opinie we wszystkich sprawach szkoły lub placówki, w szczególności dotyczących realizacji podstawowych praw uczniów³. Przedstawiciele uczniów mogą uczestniczyć także w pracach rady szkoły.

Samorząd w porozumieniu z dyrektorem szkoły lub placówki może podejmować działania z zakresu wolontariatu. Samorząd może ze swojego składu wyłonić radę wolontariatu.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 lipca 2018 r. w sprawie typów szkół i placówek, w których nie tworzy się samorządu uczniowskiego (Dz. U. z 2020 r. poz. 2082) reguluje tę problematykę w oparciu o ustawowe upoważnienie do wydania aktu

³ Takich jak:

- 1) prawo do zapoznawania się z programem nauczania, z jego treścią, celem i stawianymi wymaganiami;
- 2) prawo do jawnej i umotywowanej oceny postępów w nauce i zachowaniu;
- 3) prawo do organizacji życia szkolnego, umożliwiające zachowanie właściwych proporcji między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań;
- 4) prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej;
- 5) prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi w porozumieniu z dyrektorem;
- 6) prawo wyboru nauczyciela pełniącego rolę opiekuna samorządu.

wykonawczego ze względu na konieczność stosowania w szkole lub placówce specjalnej organizacji nauki i metod pracy, a także ze względów wychowawczych, opiekuńczych i resocjalizacyjnych.

Samorząd w szkole dla dorosłych, branżowej szkole II stopnia, szkole policealnej, policealnej szkole artystycznej lub placówce kształcenia ustawicznego, w celu wspierania działalności statutowej szkoły lub placówki, może gromadzić fundusze z dobrowolnych składek i innych źródeł. Zasady wydatkowania tych funduszy określa regulamin.

Zgodnie z przepisem art. 110 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 574, z późn. zm.) studenci w uczelni tworzą samorząd studencki, który działa przez swoje organy, w tym przewodniczącego i organ uchwałodawczy. Samorząd studencki jest wyłącznym reprezentantem ogółu studentów uczelni i prowadzi w uczelni działalność w zakresie spraw studenckich, w tym socjalno-bytowych i kulturalnych oraz decyduje w sprawach rozdziału środków finansowych przeznaczonych przez uczelnię na sprawy studenckie. Sprawozdanie z rozdziału środków finansowych i rozliczenie tych środków samorząd studencki sporządza nie rzadziej niż raz w roku akademickim i udostępnia je w BIP na stronie podmiotowej uczelni. Samorząd studentów współuczestniczy w podejmowaniu uchwał przez organy uczelni.

Organ uchwałodawczy samorządu studenckiego uchwała regulamin określający organizację i sposób działania samorządu oraz sposób powoływania przedstawicieli do organów uczelni, a w przypadku uczelni publicznej także do kolegium elektorów. Regulamin wchodzi w życie po stwierdzeniu przez rektora jego zgodności z ustawą i statutem uczelni w terminie 30 dni od dnia jego przekazania. Pierwszy regulamin samorządu studenckiego w nowo utworzonej uczelni uchwała senat. Rektor uchyla wydawane przez samorząd studencki akty niezgodne z przepisami prawa powszechnie obowiązującego, statutem uczelni, regulaminem studiów lub regulaminem samorządu. Na rozstrzygnięcie w sprawie uchylenia aktu służy, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia, skarga do sądu administracyjnego.

Uczelnia zapewnia warunki niezbędne do funkcjonowania samorządu studenckiego, w tym infrastrukturę i środki finansowe, którymi samorząd studencki dysponuje w ramach swojej działalności.

Zgodnie natomiast z przepisem art. 111 ww. ustawy studenci mają prawo zrzeszania się w uczelnianych organizacjach studenckich. O powstaniu uczelnianej organizacji studenckiej jej organ niezwłocznie informuje rektora. Rektor uchyla akt organu uczelnianej organizacji studenckiej niezgodny z przepisami prawa powszechnie obowiązującego, statutem uczelni, regulaminem studiów lub regulaminem tej organizacji. Rektor, w drodze decyzji administracyjnej, rozwiązuje uczelnianą organizację studencką, która rażąco lub uporczywie narusza przepisy prawa powszechnie obowiązującego, statut uczelni, regulamin studiów lub regulamin tej organizacji.

Uczelnia może przeznaczać środki na realizację działań uczelnianych organizacji studenckich i działających w uczelni stowarzyszeń zrzeszających wyłącznie studentów lub studentów, doktorantów i pracowników uczelni. Podmioty te przedstawiają uczelni sprawozdanie z wykorzystania środków otrzymanych w danym roku akademickim.

1.2. Zgodność z dokumentami strategicznymi

Przedłożony Program jest zgodny z :

- – Strategią na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) w zakresie w jakim ma na celu kształtowanie aktywności społecznej młodzieży oraz jej udziału w życiu publicznym,
- – Strategią Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030 w zakresie wsparcia działalności młodzieży w podmiotach ją reprezentujących,
- – Strategią Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030.

Program jest komplementarny z:

- Korpusem Solidarności – Programem Wspierania i Rozwoju Wolontariatu Długoterminowego na lata 2018–2030, którego celem jest wypracowanie i wdrożenie rozwiązań ułatwiających i zachęcających obywateli, w tym także młodzież, do systematycznego oraz długoterminowego angażowania się w wolontariat,
- Europejskim Korpusem Solidarności – programem UE skierowanym do ludzi młodych (18–30 lat) i organizacji chcących wziąć udział w działaniach solidarnościowych, w różnych obszarach – od pomocy pokrzywdzonym przez działania na rzecz zdrowia

i środowiska, aż do pomocy humanitarnej w całej UE i poza nią. Program promuje zaangażowanie młodych ludzi w procesy demokratyczne.

Program realizuje również zapisy:

- *Znowelizowanej europejskiej karty uczestnictwa młodych ludzi w życiu lokalnym*, przyczyniając się do stworzenia warunków dla aktywnego uczestnictwa młodych ludzi i ich realnego wpływu na decyzje i przedsięwzięcia podejmowane na szczeblu lokalnym i regionalnym,
- *Strategii Unii Europejskiej na rzecz młodzieży na lata 2019–2027*, której jednym z głównych celów jest zachęcanie młodych osób do bycia aktywnymi obywatelami, angażowanie młodych osób oraz zapewnienie im ścieżek uczestnictwa w życiu obywatelskim, gospodarczym, społecznym, kulturalnym i politycznym,
- *Konkluzji Rady i przedstawicieli rządów państw członkowskich zebranych w Radzie w sprawie wzmacniania zarządzania wielopoziomowego przy promowaniu uczestnictwa młodych ludzi w procesach decyzyjnych (2021/C 241/03)* – zalecającej włączanie do głównego nurtu i wspieranie aktywnych i trwałych struktur uczestnictwa młodzieży w opracowywaniu polityk na rzecz młodych ludzi oraz wspieranie procesu uczestnictwa młodzieży w procesach decyzyjnych na wszystkich szczeblach.

Obowiązujące regulacje ustawowe uzupełnione rozwiązaniami zawartymi w niniejszym Programie przyczynią się do zwiększenia aktywności i partycypacji obywatelskiej młodych ludzi, pobudzenia idei samorządności na poziomie lokalnym, zwiększenia poziomu edukacji obywatelskiej oraz zwiększenia partycypacji młodego pokolenia w życiu publicznym.

2. Definicja inicjatyw młodzieżowych

Brak jednej definicji wskazującej precyzyjnie cechy grupy, którą stanowi młodzież. Różne źródła posługują się odmiennymi kryteriami wieku osób, które określa się tym terminem. Definicja Organizacji Narodów Zjednoczonych przypisuje to miano osobom między 15. a 24. rokiem życia⁴. Nieco inaczej kwestia ta jest traktowana w Unii Europejskiej, w której w miarę rozwoju programów społecznych, w tym programów na rzecz młodzieży, podniesiono górną granicę i za młodzież uważa się osoby w wieku 15–30 lat. Zmiana ta podyktowana była dążeniem do objęcia wsparciem większej grupy ludzi młodych, wchodzącej na rynek pracy oraz chęcią ujednolicenia zakresu wsparcia ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego. W raporcie „Młodzi 2011”, obrazującym sytuację młodych ludzi w Polsce, przygotowanym na zlecenie Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, przyjęto, iż młodzież to grupa osób w wieku 15–29 lat. Ten przedział wiekowy przyjęto także w niniejszym Programie dla zdefiniowania młodzieży jako jego grupy docelowej⁵.

Przedmiotem oddziaływania Programu będą inicjatywy młodzieżowe mające szczególnie istotne znaczenie dla udziału młodzieży w życiu publicznym, takie jak rady młodzieżowe jednostek samorządu terytorialnego, samorządy uczniowskie i studenckie, organizacje młodzieżowe oraz organizacje wspierające młodzież w procesie przygotowania do udziału w życiu publicznym.

Rady młodzieżowe jednostek samorządu terytorialnego to instytucje samorządu, których prawne podstawy działania na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego uregulowane zostały przepisami ustawy z dnia 20 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o samorządzie powiatowym, ustawy o samorządzie województwa oraz ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Ich powołanie jest fakultatywne. Mają one charakter konsultacyjny, doradczy i inicjatywny a ich głównym zadaniem jest wspieranie i upowszechnianie idei samorządowej wśród młodzieży.

⁴ Oliwia Wyrzykowska, Jan Zapolski-Downar, *Młodzieżowa samorządność w Polsce. Analiza i dalsza perspektywa*, Poznań 2021.

⁵ Mateusz Konieczny, *Polityka młodzieżowa w Polsce – Podstawowe zagadnienia*, s.7-8 [w:] *Polityka młodzieżowa w Polsce. Encyklopedia Komisji Europejskiej Youth Wiki. Tom 1*.

Samorząd uczniowski, zgodnie z postanowieniami Prawo oświatowe, tworzą wszyscy uczniowie danej szkoły, którzy w demokratyczny sposób wyłaniają organ samorządu reprezentujący uczniów i uprawniony do przedstawiania w ich imieniu wniosków i opinii.

Podobnie studenci w uczelni tworzą samorząd studencki i wyłaniają demokratycznie jego organy, tj. przewodniczącego i organ uchwałodawczy. Samorząd studencki jest reprezentantem ogółu studentów uczelni i swoją działalnością obejmuje sprawy socjalno-bytowe i kulturalne oraz decyduje w sprawach rozdziału środków finansowych przeznaczonych przez uczelnię na sprawy studenckie.

Organizacje młodzieżowe to szerokie pojęcie, dla którego brak definicji określonej w aktach prawnych.

Opisując organizacje młodzieżowe, wyróżnić można trzy odmienne warianty ich funkcjonowania:

- organizacje powołane przez samą młodzież,
- organizacje stworzone przez dorosłych, w których młodzież stanowi gros członków organizacji (np. młodzieżowe kluby sportowe),
- organizacje działające na rzecz młodzieży (powołane i zarządzane przez dorosłych, działania kierują do różnych grup społecznych – w tym młodzieży).

W związku z powyższym Program jest adresowany do organizacji pozarządowych w rozumieniu art. 3 ust. 2 UoDPPIW oraz podmiotów, o których mowa w art. 3 ust. 3 tej ustawy, których statuty zawierają postanowienia wskazujące, iż prowadzą działania skierowane do młodzieży lub też mogą udokumentować prowadzenie takiej działalności w okresie dwóch lat poprzedzających ogłoszenie konkursu ofert.

3. Elementy diagnozy sytuacji inicjatyw młodzieżowych

Główny Urząd Statystyczny nie wyodrębnia w swoich badaniach grupy wiekowej 15–29 lat. Wskazuje jednak następujące przedziały wiekowe: 15–19 lat, 20–24 lata, 25–29 lat. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z roku 2021 w Polsce żyło 6 166 716 osób w wieku 15–29 lat. Młodzi ludzie stanowią blisko 18% populacji całej Polski⁶.

Zaangażowanie młodzieży w życie publiczne mimo rozwoju organizacji młodzieżowych i nowych form aktywności, takich jak wolontariat pozostaje niezmiennie na niższym poziomie, niż ma to miejsce w przypadku innych, „starszych” grup wiekowych. Wskazują na to badania opinii publicznej. Jak informuje Centrum Badań Opinii Publicznej w badaniu z początku 2021 r. odnoszącym się do grupy wiekowej 18–24 lata: *Bardzo duże zainteresowanie polityką deklaruje 4% spośród nich (wobec 5% wśród ogółu), a duże – 14% (wobec 16% wśród ogółu)*⁷. Ostatnie lata przyniosły jednak pewną zmianę: *w porównaniu z rokiem 2019 mamy do czynienia ze znaczącym wzrostem – odsetek młodych Polaków deklarujących bardzo duże zainteresowanie życiem politycznym wzrósł dwukrotnie (z 2% do 4%), a w deklaracjach dużego zainteresowania obserwujemy bezprecedensowy skok o 5 punktów procentowych (z 9% do 14%)*. Ta zmiana znalazła odzwierciedlenie w zwiększonym udziale ludzi młodych w wyborach parlamentarnych jesienią 2019 r., a następnie wyborach prezydenckich w roku 2020. Tendencja ta znajduje potwierdzenie w przytoczonym badaniu. Do 2020 roku odsetek młodych Polaków zdecydowanych na wzięcie udziału w wyborach nigdy nie przekraczał 70%. W cytowanym badaniu wynosi on 77%, i mimo że jest niższy od wyników dla ogółu społeczeństwa, świadczy o istotnej zmianie nastrojów⁸.

Średni poziom zaangażowania mierzony średnią liczbą dziedzin zaangażowania w pracę społeczną w ramach organizacji obywatelskich dla grup wiekowych 18–24, 25–34 wynosi 1,2 i jest znacząco niższy niż w „starszych” grupach wiekowych gdzie wynosi 1,5–1,7. W przypadku podziału ze względu na wykonywany zawód studenci i uczniowie wypadają dość dobrze ze średnim poziomem 1,67. Według badań CBOS, 59% spośród badanych studentów i uczniów

⁶ <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-demograficzny-2021,3,15.html>, tabl.15 *Ludność według płci i wieku w 2020 r.*

⁷ Zainteresowanie polityką i poglądy polityczne młodych Polaków na tle ogółu badanych, Centrum Badań Opinii Społecznej, Komunikat z badań, Nr 16/2021, luty 2021).

⁸ Tamże.

deklaruje działalność w przynajmniej jednej organizacji⁹. Przytoczone powyżej wyniki badań wskazują, iż mamy do czynienia z rosnącym potencjałem zaangażowania społecznego młodzieży, który zasługuje na wsparcie, bowiem jego rozwój decydować będzie o przyszłym kształcie polskiego życia publicznego.

Jednocześnie widoczna jest niedostatecznie wykorzystana przestrzeń potencjalnego zaangażowania ludzi młodych. Wypełnienie jej aktywnością młodzieży dałoby jej możliwość mówienia własnym głosem o aspiracjach, problemach i oczekiwanych rozwiązaniach. Byłoby znakomitym wprowadzeniem do udziału w mechanizmach demokratycznego stanowienia o problemach lokalnych, regionalnych i krajowych, pojmowania swego działania jako „roztropnej troski o dobro wspólne”.

3.1 Rady młodzieżowe – stan obecny

Pierwsze rady młodzieżowe powstały na początku lat 90., po transformacji politycznej kraju w 1989 r. Uznaje się, że pierwsza rada młodzieżowa została utworzona w Częstochowie 19 września 1990 r. Nosiła nazwę Rady Dzieci i Młodzieży Miasta Częstochowa. Pomysł młodzieżowych rad pojawił się wraz z rozwojem nowej – demokratycznej – formuły samorządu terytorialnego. Ich spontaniczny rozwój w tym okresie nie miał oparcia w obowiązującym prawie. Dopiero, dokonana w roku 2001, nowelizacja ustawy o samorządzie gminnym stworzyła formalne podstawy pod ich tworzenie.

Niezależnie od niej spontanicznie powstawały rady młodzieżowe powoływane na innych szczeblach samorządu terytorialnego. Przykładem są wojewódzkie sejmiki młodzieżowe powstałe w większości województw. Szczególnym przypadkiem jest Warszawa, gdzie ze względu na specyficzny ustrój administracyjny, rady młodzieżowe działają w dzielnicach, a ich przedstawiciele zasiadają w Młodzieżowej Radzie m.st. Warszawy.

W odpowiedzi na postulaty środowisk młodzieżowych podstawy prawne działania młodzieżowych rad na wszystkich szczeblach samorządu terytorialnego uregulowane zostały przepisami ustawy z dnia 20 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy o samorządzie gminnym, ustawy o samorządzie powiatowym, ustawy o samorządzie województwa oraz ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie.

⁹ Aktywność Polaków w organizacjach obywatelskich, Centrum Badania Opinii Społecznej, Komunikat z badań, Nr 37/2020, marzec 2020.

W roku 2001 działało ok. 30 rad młodzieżowych. Według danych Głównego Urzędu Statystycznego z roku 2019 młodzieżowe rady powołano w 9% spośród 2728 istniejących jednostek samorządu terytorialnego¹⁰. Podczas Kongresu Młodzieżowych Rad w roku 2019 prezentowano dane o działaniu ponad 500 rad. Badacze problemu w roku 2020 doliczyli się 318 młodzieżowych rad gmin, 18 rad dzielnic m.st. Warszawa oraz 15 młodzieżowych rad powiatów. Niestety na skutek pandemii ich liczba w roku 2021, według tych samych badań, spadła do 242¹¹.

Ta zmienność danych może być związana z brakiem kontynuacji prac rady po zakończeniu kadencji. Obecnie w związku z pandemią COVID-19 wiele gmin zawiesiło działalność rad po zakończeniu kadencji młodzieżowej rady lub rada przestała prowadzić jakąkolwiek aktywną działalność. Ponieważ rzadko formalizowano ten fakt przez uchylene stosowanej uchwały brak jasnej informacji z iloma aktywnie działającymi radami młodzieżowymi mamy obecnie do czynienia¹².

Nie ulega wątpliwości, że wprowadzona w roku 2021, przywołana wyżej nowelizacja ustaw, otwiera nowy rozdział w relatywnie krótkiej historii młodzieżowych rad. Mimo wzrostu liczby działających rad młodzieżowych, ich liczba pozostaje w dysproporcji do możliwości (ponad 2700 jst), a przede wszystkim potrzeb wynikających z sytuacji młodego pokolenia Polaków. Rośnie zainteresowanie młodych Polaków polityką, a także ich poczucie podmiotowości w odniesieniu do spraw lokalnych. Nie znajduje to jednak potwierdzenia w postaci odpowiedniego ich udziału w strukturach władz jednostek samorządu terytorialnego.

Powoływanie młodzieżowych rad nie jest obligatoryjne, zależy od inicjatywy środowisk młodzieżowych lub decyzji samorządu. Zważywszy na to, że rady służą integracji lokalnych środowisk młodzieżowych, wspieraniu działalności samorządowej młodzieży, pobudzaniu

¹⁰ Działalność jednostek samorządu terytorialnego związana z rozwojem ekonomii społecznej i realizacja budżetów obywatelskich w 2019 r., Główny Urząd Statystyczny. Notatka informacyjna. <https://bip.stat.gov.pl/dzialalnosc-statystyki-publicznej/projekty-unijne-w-statystyce/zintegrowany-system-monitorowania-sektora-ekonomii-spoecznej-zsmses/wyniki-badan/dzialalnosc-jst/dzialalnosc-jst-zwiazana-z-rozwojem-ekonomii-spoecznej-i-realizacja-budzetow-obywatelskich-w-2019-r-1>.

¹¹ Oliwia Wyrzykowska, Jan Zapolski-Downar, *Młodzieżowa samorządność w Polsce. Analiza i dalsza perspektywa*, Poznań 2021 s.80.

¹² Tamże, s.31.

aktywności obywatelskiej oraz zdobywaniu praktycznej wiedzy o funkcjonowaniu demokracji inicjatywy tworzenia rad i ich działalność zasługują na wsparcie państwa.

Rozwój rad ma istotne znaczenie dla uczestnictwa młodego pokolenia w życiu publicznym.

Główne funkcje rad młodzieżowych to przede wszystkim:

- 1) reprezentowanie młodzieży w relacjach z lokalnymi samorządami i instytucjami publicznymi;
- 2) pobudzanie zaangażowania społecznego młodzieży przez realizację projektów służących zaspokojeniu jej potrzeb (np. sportowych, kulturalnych, edukacyjnych);
- 3) upowszechnianie wiedzy na temat samorządu i promowanie udziału młodzieży w sprawach publicznych.

Bariery rozwoju rad młodzieżowych

Zgodnie z danymi opublikowanymi w wydawnictwie *O młodzieżowych radach. Analiza młodzieżowych rad w Polsce na rok 2018*¹³ rady powstają głównie w gminach miejskich. W gminach stricte wiejskich (1555 JST) funkcjonowały tylko 124 rady. Wynika to m.in. z faktu, iż w takich gminach jest mniej szkół ponadpodstawowych, z których najczęściej rekrutują się kandydaci na radnych młodzieżowych. Są jednak i inne problemy wpływające na rozwój rad. Na terenach miejskich jest więcej organizacji pozarządowych, inny jest też poziom wiedzy o możliwościach stwarzanych przez rady młodzieżowe. W gminach wiejskich niekiedy trudniej liczyć na inicjatywę ze strony władz samorządowych.

Dla rad już istniejących problemem jest słabnące w toku kadencji zaangażowanie radnych. Liczące na ogół kilkanaście osób rady potrzebują czasu, by wdrożyć się w samorządowe mechanizmy. Ich członkowie mają mało czasu, by poznać się nawzajem i stworzyć zintegrowany zespół nastawiony na osiągnięcie wspólnych celów. W warunkach ograniczonego zaangażowania lokalnej społeczności w działania samorządu i braku wsparcia dla młodzieżowej rady ze strony rady gminy rodzi się frustracja, której konsekwencją jest zaniechanie aktywnej działalności. Problemem jest często brak wiedzy nowych członków rady

¹³ *O młodzieżowych radach. Analiza młodzieżowych rad w Polsce na rok 2018. Rada dzieci i Młodzieży RP przy Ministrze Edukacji Narodowej*, Warszawa 2018.

o kompetencjach samorządu i umiejętności korzystania z obowiązujących przepisów regulujących działalność samorządu.

Przeprowadzone w roku 2018 badanie rad wskazuje, że poza nielicznymi wyjątkami borykają się one z problemami finansowymi. Młodzieżowe rady nie mają osobowości prawnej, co oznacza m.in., że nie mogą bezpośrednio pozyskiwać funduszy na swoją działalność. Bardzo rzadko zdarza się, że rada gminy przeznacza jakieś środki na działalność rady młodzieżowej. W tej sytuacji pozostaje zabieganie o sponsorów lub współpraca z organizacją pozarządową, która pozyska grant umożliwiający finansowanie części działań rady.

Kolejną barierą w rozwoju rad jest brak informacji o ich działalności. Brak wiedzy o korzyściach płynących z ich działania wśród młodzieży i samorządowców hamuje ich powstawanie. Kiedy zaś rada powstanie, brak informacji o jej działaniach powoduje brak zrozumienia dla sensu jej istnienia w lokalnej społeczności i zniechęcanie członków rady, gdy brak społecznej reakcji na ich działania.

Istotnym dla rozwoju rad elementem jest kwestia koordynatora – opiekuna rady ze strony rady gminy. Od jego zaangażowania, wiedzy, kompetencji, doświadczenia w działaniach projektowych i umiejętności pracy z młodzieżą zależy bardzo często sukces przedsięwzięcia.

3.2 Organizacje młodzieżowe

Brak precyzyjnej definicji, zróżnicowane cele działania oraz brak badań problemu nie pozwala na określenie liczby organizacji młodzieżowych w Polsce. Stanowią one część wielotysięcznego zbioru organizacji pozarządowych w Polsce, z którego bez specjalistycznych badań nie można ich wyodrębnić.

Zakres aktywności organizacji młodzieżowych, wyjąwszy organizacje harcerskie i skautowe, jest pochodną zróżnicowania zakresu działalności „dorosłych” organizacji. Zjawiskiem nowym, zauważalnym w ostatnich latach, jest dynamiczny rozwój organizacji młodzieżowych podkreślających swój patriotyczny charakter, pragnących kultywować chlubne tradycje walk o wolność i niepodległość, promujących zaangażowanie w życie publiczne. Jednym z przejawów tego ruchu jest organizowane corocznie ogólnopolskie Forum Młodzieżowe Wspólnie dla Przyszłości. Współorganizatorami wydarzenia są młodzieżowe organizacje skupiające młodzież z całego kraju, takie jak: Fundacja Inicjatyw Młodzieżowych, Fundacja

Sapere Aude, Studenci dla Rzeczypospolitej czy Młodzi dla Polski, a partnerami wydarzenia są m.in. Niezależne Zrzeszenie Studentów, Stowarzyszenie KoLibier, Młode Kresy czy Katolickie Stowarzyszenie Młodzieży.

Inny, równie ważny szczególnie w obecnej sytuacji, nurt działań organizacji młodzieżowych to działania pomocowe będące przejawem solidarności międzypokoleniowej. Znakomitym ich przykładem był uruchomiony podczas pandemii COVID-19 Solidarnościowy Korpus Wsparcia Seniorów. W jego działaniach wzięło udział ponad 320 organizacji i środowisk młodzieżowych i obywatelskich z całej Polski. Chęć pomocy seniorom zgłosiło ponad 12,5 tys. wolontariuszy, a z pomocy udzielonej m. in. przez młodzież skorzystały dziesiątki tysięcy seniorów.

Bariery rozwoju organizacji młodzieżowych

Podobnie jak w przypadku organizacji osób „dorosłych” głównym problemem organizacji młodzieżowych jest brak stabilnego finansowania ich działalności, które pozwoliłoby na zapewnienie niezbędnej do działalności infrastruktury i realizację projektów wymagających zaangażowania środków finansowych.

Z tego punktu widzenia można dokonać następującego opisu organizacji młodzieżowych.

Pierwszą grupę stanowią duże, ogólnopolskie organizacje, których cechą jest rozbudowana i scentralizowana struktura, wyspecjalizowane komórki odpowiedzialne za wsparcie merytoryczne, organizacyjne i finansowe. Organizacje te posiadają względną łatwość pozyskiwania funduszy.

Druga grupa to organizacje działające na podstawie prawa o stowarzyszeniach i jednocześnie przepisów odrębnych – np. ochotnicze straże pożarne i kluby sportowe. Ta grupa korzysta na ogół ze wsparcia samorządu lokalnego.

Na trzecią grupę składają się małe, lokalne organizacje. One są elementem dominującym w obrazie działalności organizacji pozarządowych w Polsce. W swoim środowisku są one przejawem ducha obywatelskiej samoorganizacji wobec wspólnych celów, zadań lub idei. Organizacje te realizują działania ważne dla ludzi młodych czy lokalnej wspólnoty. Dają młodym obywatelom szansę realnego wpływu na rozwiązywanie konkretnych problemów. Barierą dla nich jest często utrudniony dostęp do źródeł finansowania oraz brak wiedzy

i umiejętności menedżerskich ich członków. Te lokalne stowarzyszenia i fundacje najczęściej pozbawione są stabilnego wsparcia. Zgodnie ze wspólną dla wszystkich programów wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego koncepcją oddziaływania istotne jest, by stworzyć tym organizacjom możliwość uzyskania dotacji przy zastosowaniu mechanizmów wyrównujących szanse organizacji z mniejszym potencjałem na otrzymanie dofinansowania.

Wreszcie pamiętać trzeba także o inicjatywach nieformalnych, najłatwiejszych do podjęcia przez młodzież ponieważ pozbawionych ciężaru tzw. Biurokracji, tj. wyboru władz, uchwalenia statutu itp. Przykładem są organizacje młodzieżowe zakładane przy parafiach, szkolne koła Caritas, kluby sportowe, kółka zainteresowań. One z natury rzeczy pozbawione są dostępu do finansowania zewnętrznego.

Innym problemem jest brak przygotowanych do pełnienia takiej roli liderów młodzieżowych, którzy w sposób kompetentny przewodziliby organizacjom i gromadzili młodych ludzi wokół wspólnych inicjatyw.

Elementem niezbędnym do pomyślnego funkcjonowania organizacji jest przyjazne otoczenie, czyli władze lokalne zainteresowane włączaniem młodzieży w życie lokalnej społeczności. Barierą jest także bierność znacznej części ludzi młodych. Tę przewyciężyć można, tylko dając pozytywny przykład udanych działań organizacji.

Słabością środowiska organizacji młodzieżowych, podobnie zresztą jak i „dorosłych” organizacji pozarządowych, jest brak systemu organizacji parasolowych i ograniczona federalizacja, która nie obejmuje wielu nurtów ideowych i funkcjonalnych organizacji młodzieżowych. Inny problem to brak organizacji infrastrukturalnych dedykowanych wsparciu organizacji młodzieżowych. Podjęte dotąd próby, jak np. powołana w roku 2011 Polska Rada Organizacji Młodzieżowych czy związana bezpośrednio z realizacją Rządowego Programu Wsparcia Rozwoju Organizacji Harcerskich i Skautowych Rada Organizacji Harcerskich obradująca pod patronatem Prezydenta RP, obejmują tylko część środowiska.

3.3 Samorząd uczniowski i studencki

Ciągle niedocenianym miejscem kształtowania postaw społecznych i edukacji obywatelskiej są samorządy uczniowskie i studenckie. Zgodnie z przyjętą na użytek Programu definicją

młodzieży, przedmiotem oddziaływania Programu winien stać się samorząd uczniowski szkół ponadpodstawowych oraz samorządy uczelni wyższych.

W roku szkolnym 2020/21 w Polsce działało łącznie 6609 ponadpodstawowych szkół dla młodzieży (bez szkół policealnych), do których uczęszczało 1,5 mln uczniów oraz 1468 szkół policealnych, w których uczyło się 204,7 tys. uczniów¹⁴. Najnowsze dane Ministerstwa Edukacji i Nauki wskazują na spadek liczby szkół, w których mogą działać samorządy uczniowskie (2937 liceów ogólnokształcących, 1776 techników, 1178 szkół policealnych oraz 1373 szkół branżowych).

Prawo oświatowe przyznaje samorządom prawo do takiej organizacji życia szkolnego, aby zachowane zostały właściwe proporcje między wysiłkiem szkolnym a możliwością rozwijania i zaspokajania własnych zainteresowań, prawo redagowania i wydawania gazety szkolnej, prawo organizowania działalności kulturalnej, oświatowej, sportowej oraz rozrywkowej zgodnie z własnymi potrzebami i możliwościami organizacyjnymi.

Samorząd uczniowski tworzą wszyscy uczniowie szkoły. To oni w sposób demokratyczny decydują jakimi sprawami samorząd będzie się zajmował, co daje możliwość ogromnej różnorodności działań. Samorząd reprezentuje interesy uczniów wobec nauczycieli, rodziców, administracji oświatowej. W praktyce samorządy uczniowskie podejmują różne aktywności – od szkolnej drużyny piłki nożnej, pokazów filmowych, koła miłośników przyrody czy gier komputerowych, redagowania szkolnej gazetki czy strony internetowej po imprezę karnawałową.

Dla sprawnego funkcjonowania samorządu uczniowskiego olbrzymie znaczenie ma osoba nauczyciela – opiekuna samorządu, jego postawa i doświadczenie. Według badań przeprowadzonych w roku szkolnym 2018/2019 około 1/5 opiekunów sprawowało swoją funkcję od czasu krótszego niż 6 miesięcy, zaś ponad 1/4 pełniło tę rolę od 2 do 5 lat¹⁵. Większość opiekunów wymienia informacje o działalności samorządu z innymi opiekunami. Dotyczy to jednak głównie nauczycieli szkół w miejscowościach liczących mniej niż 10 000 mieszkańców, gdzie tego typu kontakty są ułatwione.

¹⁴ *Oświata i wychowanie w roku szkolnym 2020/2021*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, Gdańsk 2021, s.18 <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/edukacja/edukacja/oswiata-i-wychowanie-w-roku-szkolnym-20202021,1,16.html> [dostęp 11.12.2021 r].

¹⁵ *O samorządach uczniowskich*, Rada Dzieci i Młodzieży Rzeczypospolitej Polskiej przy Ministrze Edukacji Narodowej, Warszawa 2019, s.22.

Ponad połowa samorządów nie ma stałego miejsca spotkań. Spotkania odbywają się w większości przypadków raz lub więcej razy w miesiącu, co wskazywałoby na chęć uczniów do działania¹⁶. Niestety otoczenie, w którym działają samorzady uczniowskie nie jest pozbawione słabości. Jedną z nich jest brak zaangażowania dorosłych w życie szkoły. Z badania wynika bowiem, że w większości szkół nie działa rada szkoły, w której pracach mógłby brać udział także samorząd uczniowski¹⁷. Różna jest aktywność samorządów – 60% spośród nich realizuje rocznie do 10 projektów. Z radami młodzieżowymi współpracuje 1/5 badanych samorządów, co nie może dziwić zważywszy niewielką liczbę funkcjonujących rad. Ze wsparcia organizacji zewnętrznej korzysta 1/4 samorządów. Potrzeba zewnętrznych szkoleń dla członków władz samorządów jest zgodnie podkreślana przez opiekunów samorządów i samych uczniów. Główny problem samorządów uczniowskich to jednak brak budżetu, środków na planowane aktywności. Korzystają one niekiedy z obowiązkowych składek, częściej ze wsparcia rady rodziców. Brak środków oznacza często konieczność rezygnacji z bardziej ambitnych przedsięwzięć. Niektóre jednostki samorządu terytorialnego dostrzegły ten problem, przeznaczając z tzw. młodzieżowego budżetu obywatelskiego środki na projekty samorządów uczniowskich. Są to jednak tylko pojedyncze przypadki.

Innym problemem samorządów jest małe zaangażowanie młodzieży związane m.in. z brakiem czasu. Ponadto demobilizującą rolę odgrywa fakt, iż działający w samorządzie mają mały wpływ na decyzje dotyczące życia szkoły i często spotykają się z brakiem uznania ich pracy.

Najważniejszą funkcją samorządów, w opinii zarówno uczniów jak opiekunów, jest funkcja aktywizacji młodzieży. Celem działań jest urozmaicenie aktywności młodzieży, poprawa bytu uczniów w szkole, ich większa integracja. Motywacją działaczy samorządów uczniowskich to chęć działania i zmieniania szkoły na lepsze oraz chęć godnego reprezentowania uczniowskiej społeczności. Dla oceny roli samorządów uczniowskich ważne powinno być potwierdzone w uczniowskich ankietach przekonanie, że działalność w samorządzie uczniowskim ma realny wpływ na dorosłe życie. To oznacza, że samorzady uczniowskie spełniają istotną rolę w przygotowaniu do uczestnictwa w życiu publicznym.

Na wyższym poziomie edukacji, w szkołach wyższych, instytucją w której odbywa się

¹⁶ Tamże, s. 26.

¹⁷ Tamże, s. 32.

praktyczna edukacja obywatelska jest samorząd studencki. W roku akademickim 2020/21 działalność prowadziło 349 uczelni, z tego 130 publicznych i 219 niepublicznych (w tym 10 prowadzonych przez organizacje wyznaniowe). W uczelniach tych studiowało 1215,3 tys. osób, w tym 69,8% w uczelniach publicznych¹⁸. Członkami samorządu studenckiego, podobnie jak w przypadku szkół niższego szczebla, są wszyscy studenci uczelni. Samorząd jest podstawową organizacją reprezentującą studentów uczelni. Do kompetencji samorządu należą sprawy studenckie, w szczególności socjalno-bytowe i kulturalne. Nie oznacza to jednak wykluczenia szerokiego rozumienia spraw studenckich. Możliwa jest interpretacja postanowień ustawy promująca udział samorządów studenckich w procesach stanowiących o życiu uczelni. Uczelnia jest zobowiązana do przeznaczenia środków na sprawy studenckie, którymi dysponuje samorząd. Nie znaczy to jednak, że są to środki pozwalające na sfinansowanie wszelkich działań planowanych przez samorząd.

Ogół polskich studentów jest reprezentowany przez Parlament Studentów RP.

Parlament posiada osobowość prawną, ma prawo do wyrażania opinii i przedstawiania wniosków w sprawach dotyczących ogółu studentów. Może też opiniować projekty aktów normatywnych dotyczących studentów. Co istotne, rolą Parlamentu jest działanie promocyjne dotyczące praw i obowiązków studenta, w tym także zapewnienie przedstawicielom samorządów studenckich przygotowania do prowadzenia szkoleń z tego zakresu. Środki finansowe niezbędne dla funkcjonowania Parlamentu zapewnia Minister Edukacji i Nauki¹⁹.

Według informacji w posiadaniu Parlamentu Studentów RP działających samorządów studenckich jest blisko 350, z czego ok. 200 działa aktywnie. Ze względu na brak badań są to tylko dane szacunkowe bazujące na doświadczeniach funkcjonowania Parlamentu.

Problemem z jakim aktualnie zmagają się samorządy studenckie są realia studiowania w warunkach pandemii COVID-19 i wynikające stąd ograniczenia studenckiego życia naukowego, kulturalnego czy sportowego. Ograniczenia te mają wpływ na zaangażowanie społeczne studentów. Priorytety działalności samorządów studenckich to:

¹⁸ *Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2020/2021 (wyniki wstępne)*, Główny Urząd Statystyczny, Informacja sygnalna 15.06.2021 r.

¹⁹ *Przewodnik po systemie szkolnictwa wyższego i nauki. Część 1*, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego Warszawa 2019, s. 136-138 <https://konstytucjadlanauki.gov.pl>.

- tworzenie możliwości zdobywania przez studentów dodatkowych umiejętności miękkich, jak również twardych przez zaangażowanie społeczne (organizowanie różnego rodzaju konferencji i szkoleń),
- rozwój sportu akademickiego jako elementu zdrowia, ale i rozwoju osobistego,
- rozwój kultury studenckiej.

4. Cele Programu

4.1. Cel główny Programu

Głównym celem Programu jest zwiększenie zaangażowania młodzieży i młodzieżowych organizacji pozarządowych w życie publiczne przez wsparcie inicjatyw młodzieżowych, wzrost ich znaczenia w życiu publicznym oraz ich wzmocnienie instytucjonalne.

Założony poziom ogólności celu oraz przyjęty szeroki zakres działań przewidzianych do objęcia wsparciem Programu służyć ma rozwojowi różnych form aktywności młodzieży w wielu formach organizacyjnych.

4.2. Cele szczegółowe Programu

Cel szczegółowy 1.: Zwiększenie zaangażowania młodzieży w życie publiczne

Zwiększenie aktywności społecznej młodzieży jest warunkiem koniecznym budowy w pełni rozwiniętego społeczeństwa obywatelskiego. Ze wszech miar pożądane jest zaangażowanie młodzieży w działania w tych wszystkich obszarach, które składają się na pola aktywności społeczeństwa obywatelskiego, jak np. działalność kulturalna, podtrzymywanie i upowszechnianie tradycji narodowej, dziedzictwa narodowego i regionalnego, edukacja, sport, upowszechnienie idei wolontariatu i członkostwa w inicjatywach społecznych.

Na poziomie lokalnym realizowane są ważne dla młodzieży i wspólnoty lokalnej działania pozwalające młodym ludziom wywierać wpływ na rozwiązywanie problemów jej dotyczących oraz dające im możliwość zaangażowania się w działania na rzecz społeczności lokalnej. Inicjatywy te, takie jak np. rady młodzieżowe przy jednostkach samorządu terytorialnego, napotykają na bariery wynikające z braku dostępu do źródeł finansowania, a także braku wiedzy i umiejętności ich uczestników.

Konieczne jest wsparcie inicjatyw lokalnych, młodzieżowych organizacji pozarządowych, ciał konsultacyjnych, samorządów uczniowskich, które nie mają bądź formalnych możliwości, bądź doświadczenia oraz umiejętności w ubieganiu się o środki publiczne.

Program przez wsparcie udzielane inicjatywom i organizacjom młodzieżowym ma przyczynić się do zwiększenia aktywności społecznej młodzieży, jej zaangażowania w życie publiczne.

Cel szczegółowy 2.: Wzrost znaczenia inicjatyw młodzieżowych w życiu publicznym

Warunkiem zwiększenia zakresu partycypacji ludzi młodych w życiu publicznym jest zbudowanie w nich poczucia sprawczości. Przekonanie, że zmiana zastanej sytuacji jest możliwa dzięki podejmowanym wspólnie wysiłkom. Jest fundamentem rozwoju wszelkiej działalności społecznej. Warunkiem skutecznego działania jest wiedza o tym jak działać i jakie są uwarunkowania tego działania.

Ta praktyczna nauka funkcjonowania w mechanizmach demokratycznych zaczyna się na szczeblu samorządu szkolnego, przez rady młodzieżowe jednostek samorządu terytorialnego prowadzi do udziału w ciałach konsultacyjnych na szczeblu krajowym.

Stąd waga tych instytucji w edukacji obywatelskiej młodego pokolenia i konieczność zapewnienia takich warunków ich funkcjonowania, aby realnie służyły wpływowi ludzi młodych na ich najbliższe otoczenie, ale i kształtowanie polityk publicznych. Tylko wzrost ich znaczenia prowadzić może do uzyskania przez młodych uczestników działań poczucia sprawczości i umocnić w nich przekonanie o wartości zaangażowania w sprawy publiczne.

Cel szczegółowy 3.: Wzmocnienie instytucjonalne inicjatyw młodzieżowych

Rozwój inicjatyw młodzieżowych i młodzieżowych organizacji pozarządowych nie jest możliwy bez działań na rzecz sprawności ich funkcjonowania oraz podnoszenia kompetencji osób w nich działających. Niezbędne jest budowanie potencjału instytucjonalnego, którego trwałość nie będzie się ograniczać do jednorazowego przedsięwzięcia, wspieranie realizacji inicjatyw wspólnych, tworzenia porozumień inicjatyw i organizacji młodzieżowych. Dzięki temu głos młodzieży stanie się bardziej słyszalny, a jej uczestnictwo w życiu publicznym bardziej skuteczne.

5. Priorytety Programu

5.1. Priorytet 1.: Aktywizacja młodzieży w samorządach

Priorytet 1. jest przeznaczony dla rad młodzieżowych przy jednostkach samorządu terytorialnego oraz samorządów uczniowskich i studenckich. Priorytet 1. powinien umożliwić tym podmiotom realizację planowanych działań i projektów. W przypadku Priorytetu 1. niezbędne będzie wykorzystanie mechanizmu regrantingu, który pozwala na skuteczne dotarcie do podmiotów lokalnych i wspieranie przedsięwzięć rad młodzieżowych oraz samorządów uczniowskich i studenckich. W ramach Priorytetu 1. należy umożliwić rozwój rad młodzieżowych oraz samorządów uczniowskich i studenckich na terytorium całej Polski. W każdym województwie lub regionie obejmującym kilka województw zostanie wybrany przynajmniej jeden operator Programu obejmujący zasięgiem swojego oddziaływania dany obszar. Operator w Priorytecie 1. zapewni radom i samorządom możliwość realizacji projektów w ramach Programu. Ze względu na uwarunkowania prawne operator będzie w pełni odpowiedzialny za gospodarowanie środkami finansowymi przeznaczonymi na realizację przedsięwzięć projektowanych przez rady młodzieżowe, samorządy uczniowskie i studenckie.

Ścieżka 1. Tworzenie i aktywizacja rad młodzieżowych

Działania realizowane w tym obszarze mają na celu przede wszystkim wesprzeć inicjatywy zmierzające do tworzenia rad młodzieżowych, pomóc zaistnieć przedsięwzięciom realizowanym przez rady dla wspólnot lokalnych oraz służyć zwiększeniu potencjału i trwałości rad młodzieżowych przez kompetencyjne i organizacyjne wzmocnienie liderów rad i realizowanych przez nich działań.

Przykładowe aktywności rad, które mogą uzyskać wsparcie w ramach Programu to:

- podnoszenie umiejętności, kompetencji i kwalifikacji członków młodzieżowych rad celem poznania struktury, zadań i obowiązków różnych instytucji publicznych, podstawowych przepisów prawa lokalnego, sposobów finansowania inicjatyw oraz zakresu obowiązków poszczególnych urzędników (szkolenia stacjonarne, e-learning, obozy szkoleniowe, wspólne warsztaty dla członków ze starej i nowej kadencji),
- podnoszenie umiejętności, kompetencji i kwalifikacji opiekunów młodzieżowych rad,

- współpraca kilku młodzieżowych rad celem wymiany doświadczeń i realizacji wspólnych projektów,
- organizowanie i angażowanie się w akcje charytatywne,
- wolontariat,
- flashmob'y,
- konkursy,
- zajęcia i zawody sportowe,
- wydarzenia kulturalne,
- plebiscyty,
- współpraca z samorządami uczniowskimi,
- organizowanie konferencji poświęconych lokalnym problemom młodzieży,
- promocja rad w mediach społecznościowych,
- współpraca międzynarodowa z radami młodzieżowymi z innych krajów celem wymiany doświadczeń.

Ścieżka 2. Aktywizacja samorządów uczniowskich i studenckich

Środki dostępne w tym obszarze przeznaczone są dla samorządów uczniowskich szkół ponadpodstawowych i samorządów studenckich na terytorium całej Polski i powinny im umożliwić realizację planowanych przedsięwzięć służących aktywizacji młodzieży skupionej w samorządach.

Przykładowe aktywności samorządu, które mogą uzyskać wsparcie w ramach Programu, to:

- podnoszenie umiejętności, kompetencji i kwalifikacji członków organów samorządów uczniowskich i studenckich celem poznania praw i zadań samorządów oraz zasad działania współpracujących instytucji publicznych (szkolenia stacjonarne, e-learning, obozy szkoleniowe, warsztaty),
- podnoszenie umiejętności, kompetencji i kwalifikacji opiekunów samorządów,
- organizowanie i angażowanie się w akcje charytatywne,
- wolontariat,
- uczestnictwo w Korpusie Solidarności,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi w realizacji wolontariatu,
- flashmob'y,

- konkursy,
- zajęcia i zawody sportowe,
- wydarzenia kulturalne,
- plebiscyty,
- współpraca samorządów uczniowskich i studenckich celem wymiany doświadczeń i realizacji wspólnych projektów,
- informowanie o działaniach samorządu w mediach społecznościowych i tradycyjnych.

5.2. Priorytet 2.: Organizacje młodzieżowe w życiu publicznym

Projekty realizowane w ramach Priorytetu 2. powinny przyczyniać się do zwiększania obecności organizacji młodzieżowych w życiu publicznym w różnych jego aspektach. Pożądana jest większa aktywność organizacji młodzieżowych w działaniach dotyczących m.in. edukacji obywatelskiej, solidarności międzypokoleniowej, a także analizy sytuacji młodzieży. Przedmiotem wsparcia będzie także udział organizacji młodzieżowych w dialogu obywatelskim i procesach konsultacji.

W ramach Priorytetu 2. wspierane będą działania organizacji w zakresie kształtowania polityk publicznych na poziomie lokalnym, regionalnym, a jeżeli będzie to uzasadnione specyfiką projektu – także na poziomie krajowym. Dotyczyć to może m.in. polityki społecznej, polityki kulturalnej, podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, zachowania dziedzictwa narodowego, regionalnego i lokalnego, polityki edukacyjnej, kształtowania wśród młodych ludzi postaw propaństwowych i obywatelskich.

Projekty realizowane w ramach Priorytetu 2. powinny także zmierzać do angażowania młodzieży w różne formy konsultacji społecznych dotyczących kształtowania budżetu ze szczególnym uwzględnieniem budżetu obywatelskiego. W szczególny sposób wspierane będą takie działania, które prowadzą do stworzenia trwałych rozwiązań instytucjonalnych, wzorów działań, które mogą być aplikowane także w innych społecznościach lokalnych.

Do działań, które będą wspierane w ramach Priorytetu 2., należą także wszelkie formy wymiany informacji między organizacjami obywatelskimi i władzami publicznymi, zwłaszcza

takie, które prowadzą do stworzenia trwałych rozwiązań instytucjonalnych w zakresie polityki informacyjnej.

Priorytet 2. obejmie także aktywności związane z promocją wspierania młodzieży i organizacji młodzieżowych, wolontariatu młodzieżowego w programach współpracy JST z organizacjami pozarządowymi.

5.3. Priorytet 3.: Wzmocnienie kompetencji organizacji młodzieżowych

Projekty realizowane w ramach Priorytetu 3. powinny przyczyniać się do budowy i wzmocnienia potencjału organizacji młodzieżowych przez poprawę ich zarządzania, tworzenie i doskonalenie zasobów, tworzenie i rozwijanie strategii działania organizacji.

Rozwój strategii działania obejmować może zagadnienia takie jak działania fundraisingowe, kształtowanie wizerunku organizacji w przestrzeni publicznej (w tym przekazywania informacji o prowadzonych działaniach, kosztach i źródłach finansowania), zarządzanie zespołem.

W ramach Priorytetu 3. możliwe będzie wspieranie wymiany doświadczeń, tworzenie i rozwijanie porozumień i związków organizacji młodzieżowych.

Aktywna polityka informacyjna i komunikacyjna organizacji młodzieżowych, upowszechnianie informacji o działaniach organizacji, wspieranie społecznych kampanii informacyjnych to rodzaj działań, które także będą wspierane w ramach Priorytetu 3.

5.4. Priorytet 4.: Pomoc techniczna

Podstawowym celem pomocy technicznej jest zapewnienie właściwego zarządzania, wdrażania oraz promocji Programu. Priorytet 5. ma na celu zapewnienie wsparcia procesów zarządzania i wdrażania, jak również efektywne wykorzystanie zasobów Programu, zgodnie z prawem i programami wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, o których mowa w art. 23 UoNIW, w szczególności przez:

- 1) utrzymanie wysokiej jakości i spójności działań związanych z wdrażaniem Programu;
- 2) zagwarantowanie zgodności wdrażanych projektów z regulacjami i polityką rozwoju;
- 3) wprowadzenie i realizację odpowiednich, zgodnych ze standardami, procedur zarządzania i kontroli (w tym zapewnienie ekspertów, których zadaniem będzie wsparcie w ocenie ofert w ramach konkursów);

- 4) organizację systemu działań o charakterze edukacyjno-informacyjnym na temat Programu oraz społeczeństwa obywatelskiego;
- 5) wdrożenie i organizację systemu narzędzi informatycznych dla sprawnego zarządzania i realizacji działań.

Pomoc techniczna służyć będzie także zapewnieniu:

- 1) technicznego i finansowego funkcjonowania KSM;
- 2) oceny merytorycznej i selekcji projektów przeznaczonych do dofinansowania w ramach Programu;
- 3) działań o charakterze ewaluacyjnym, monitoringu oraz audytu projektów realizowanych w ramach Programu;
- 4) współpracy krajowej oraz ponadnarodowej, wymiany doświadczeń i multiplikacji dobrych praktyk, w tym także beneficjentów Programu;
- 5) opracowania analiz przekrojowych dotyczących funkcjonowania Programu;
- 6) finansowania publikacji w ramach Biblioteki Pożytku Publicznego;
- 7) doskonalenia kompetencji ekspertów zewnętrznych oceniających oferty w Programie.

6. Rezultaty Programu

6.1. Rozliczanie przez rezultaty

Realizacja zadań zaplanowanych we wniosku o dotację będzie oceniana na podstawie poziomu osiągnięcia wskaźników odnoszących się do rezultatów podjętych działań. W ramach rozliczenia dotacji uzyskanych w Programie beneficjenci będą obligatoryjnie raportować poziom realizacji wskaźników określonych w niniejszym Programie. Rezultaty, przedstawione jako wskaźniki opisujące mierzalne efekty działań finansowanych ze środków Programu, będą integralną częścią wniosku o dotację. Monitorowanie stopnia realizacji całego Programu na poziomie rezultatów będzie odbywało się w cyklu rocznym.

W rozliczaniu zadań obowiązuje zasada realizacji przez beneficjentów wszystkich zaplanowanych działań oraz osiągnięcia 80% wskaźników.

6.2. Wskaźniki

Prezentowane wskaźniki służyć będą ocenie stopnia realizacji Programu, jego celu głównego oraz celów szczegółowych. W związku z tym, że planowane przedsięwzięcia, w szczególności w odniesieniu do rad młodzieżowych i samorządów uczniowskich i studenckich mają charakter innowacyjny, projektowane wartości docelowe mogą różnić się od realnie osiągalnych i winny być weryfikowane w trakcie realizacji Programu na podstawie ewaluacji i bieżącego monitoringu.

Do szacowania rezultatów Programu przyjęto następujące parametry:

- liczbę funkcjonujących rad młodzieżowych,
- liczbę członków rad młodzieżowych, samorządów uczniowskich i studenckich objętych programami kształcenia,
- liczbę inicjatyw podejmowanych przez rady młodzieżowe, samorządy studenckie oraz organizacje młodzieżowe, które otrzymały wsparcie w ramach Programu.

Priorytet	Wskaźniki	Wartość bazowa 2021	Wartość docelowa 2033	Źródło danych wskaźnika
Priorytet 1. Aktywizacja młodzieży w samorządach	Liczba funkcjonujących rad młodzieżowych	242	600	Sprawozdania z realizacji działań dofinansowanych w ramach konkursu
	Liczba członków rad objętych programami kształcenia/kursami	0	8000	Sprawozdania z realizacji działań dofinansowanych w ramach konkursu
	Liczba rad, które uzyskały wsparcie	0	600	Sprawozdania z realizacji działań dofinansowanych w ramach konkursu
	Liczba opiekunów rad objętych programami kształcenia/kursami	0	500	Sprawozdania z realizacji działań dofinansowanych w ramach konkursu
	Liczba inicjatyw rad wspartych w ramach Programu	0	1000	Sprawozdania z realizacji działań dofinansowanych w ramach konkursu
	Liczba rad wdrażających lokalne rozwiązania w zakresie wolontariatu	0	300	Sprawozdania z realizacji działań dofinansowanych w ramach konkursu
	Odsetek rad, które w rok po zakończeniu realizacji zadania deklarują poprawę funkcjonowania dzięki wsparciu w ramach Programu	0	33%	Sprawozdania z realizacji działań dofinansowanych w ramach konkursu
	Liczba samorządów uczniowskich i studenckich, które uzyskały wsparcie	0	2500	Sprawozdania z realizacji działań dofinansowanych w ramach konkursu
	Liczba inicjatyw samorządów wspartych w ramach Programu	0	3000	Sprawozdania z realizacji działań dofinansowanych w ramach konkursu
	Liczba samorządów wdrażających rozwiązania w zakresie wolontariatu	0	1000	Sprawozdania z realizacji działań dofinansowanych w ramach konkursu

Priorytet 2. Organizacje młodzieżowe w życiu publicznym	Liczba organizacji, które otrzymały wsparcie	0	1000	Sprawozdania z realizacji działań dofinansowanych w ramach konkursu
	Liczba inicjatyw wspartych w ramach Programu	0	2000	Sprawozdania z realizacji działań dofinansowanych w ramach konkursu
Priorytet 3. Wzmocnienie kompetencji organizacji młodzieżowych	Liczba inicjatyw zrealizowanych w ramach Programu, których celem było zwiększenie kompetencji organizacji	0	1500	Sprawozdania z realizacji działań dofinansowanych w ramach konkursu
	Odsetek organizacji, które w rok po zakończeniu realizacji zadania deklarują zwiększenie stabilności funkcjonowania dzięki wsparciu w ramach Programu	0	33%	Sprawozdania z realizacji działań dofinansowanych w ramach konkursu

7. System realizacji Programu

System realizacji Programu został określony zgodnie z regulacjami zawartymi w UoNIW oraz UoDPiW, które regulują zasady zarządzania programami wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego.

7.1. Zarządzanie i koordynacja

Instytucją zarządzającą Programem jest NIW-CRSO. Instytucja zarządzająca realizuje Program zgodnie z zasadami pomocniczości, suwerenności stron, partnerstwa, efektywności, uczciwej konkurencji i jawności, określonymi w art. 5 ust. 3 UoDPiW.

Do zadań Instytucji Zarządzającej należy realizacja celu głównego oraz celów szczegółowych Programu przez wdrażanie procedur dotacyjnych w ramach poszczególnych priorytetów, w szczególności:

- przygotowanie konkursów grantowych w ramach Programu,
- opracowywanie regulaminów konkursów regulujących zasady przyznawania dotacji oraz zawierających kryteria i procedury wyboru organizacji uzyskujących wsparcie w ramach poszczególnych konkursów,
- przeprowadzanie konsultacji społecznych regulaminów konkursów,
- określanie kryteriów kwalifikowalności beneficjentów, działań oraz wydatków w ramach przyznawanych dotacji,
- określanie zasad finansowania w ramach poszczególnych konkursów, w tym minimalnych i maksymalnych kwot dofinansowania, o które można się ubiegać w konkursach, wymagań w zakresie wkładu własnego,
- przygotowywanie wzorów umów oraz wzorów wniosków aplikacyjnych i innych dokumentów związanych z realizacją Programu, dokonywanie wyboru w procedurze konkursowej niezależnych ekspertów zewnętrznych, którym powierzona zostanie ocena merytoryczna przedłożonych w ramach poszczególnych konkursów aplikacji,
- dokonywanie wyboru podmiotów, które w oparciu o ustalone w regulaminach konkursów procedury selekcji (przy udziale ekspertów zewnętrznych) otrzymają wsparcie w ramach Programu (wybór beneficjentów Programu),
- zawieranie z beneficjentami umów o dofinansowanie,

- dokonywanie płatności ze środków Programu na rzecz beneficjentów na podstawie umów o dofinansowanie i w trybach określonych w regulaminach konkursów,
- systematyczne monitorowanie stanu realizacji przez beneficjentów działań objętych wsparciem, weryfikowanie sprawozdań końcowych z realizacji działań realizowanych przez beneficjentów przy wykorzystaniu środków pochodzących z Programu,
- zarządzanie środkami finansowymi przeznaczonymi na realizację Programu w ramach dotacji przekazywanych Instytucji Zarządzającej przez Prezesa Rady Ministrów,
- odzyskiwanie środków finansowych nienależnie wypłaconych beneficjentom, środków finansowych wykorzystanych niezgodnie z przeznaczeniem,
- przygotowywanie cyklicznych sprawozdań z realizacji Programu do wiadomości Rady NIW-CRSO, Przewodniczącego Komitetu oraz KSM,
- prowadzenie i koordynacja procesów wewnętrznej oceny Programu,
- przygotowywanie propozycji zmian w Programie wynikających z oceny jego wdrażania,
- przygotowywanie rocznej aktualizacji planu finansowego Programu,
- opracowanie i wdrożenie systemu kontroli beneficjentów Programu w zakresie działań finansowanych lub współfinansowanych ze środków Programu,
- opracowanie i wdrożenie planu komunikacji Programu,
- przygotowywanie raportów o nieprawidłowościach i przekazywanie ich do uprawnionych instytucji,
- opracowanie procedur archiwizacji dokumentacji związanej z wdrażaniem Programu,
- opracowanie innych procedur niezbędnych do skutecznego wdrażania Programu oraz zintegrowanego zbioru procedur – stanowiącego kompletny system wdrażania Programu.

System wewnętrznego zarządzania Programem jest skoncentrowany w ramach jednego podmiotu – Instytucji Zarządzającej i jako taki jest koordynowany przez Dyrektora NIW-CRSO. Funkcje kontrolne i nadzorcze będą realizowane przez Przewodniczącego Komitetu. Czynności związane ze sprawozdawczością na rzecz Przewodniczącego Komitetu realizuje Dyrektor NIW-CRSO przy wykorzystaniu struktur Instytucji Zarządzającej.

Dla zapewnienia efektywnej koordynacji Programu Przewodniczący Komitetu powoła KSM, w skład którego wejdą w połowie przedstawiciele organów administracji publicznej oraz przedstawiciele organizacji obywatelskich wskazani przez Przewodniczącego Komitetu

na podstawie rekomendacji przedstawionych przez Radę Dialogu z Młodym Pokoleniem. Przewodniczącym KSM będzie przedstawiciel Przewodniczącego Komitetu. KSM rozpatruje wszelkie kwestie mogące mieć wpływ na wykonanie Programu. Do zadań KSM, w ramach systemu wdrażania Programu, należy:

- opiniowanie zasad i warunków uzyskiwania dotacji,
- okresowe kontrolowanie postępu w zakresie osiągania celów Programu, na podstawie informacji przedkładanych przez Instytucję Zarządzającą,
- analizowanie rezultatów realizacji Programu, przede wszystkim osiągnięcia wyznaczonych celów oraz wyników ewaluacji związanych z monitorowaniem realizacji Programu, w szczególności w przypadku, gdy monitoring wykazuje znaczące odstępstwa od początkowo określonych celów lub gdy zgłoszone są propozycje zmian w Programie,
- prezentowanie uwag dotyczących wdrażania i ewaluacji Programu, jak również monitorowanie działań podjętych w ich następstwie,
- analizowanie sprawozdań z realizacji Programu,
- przedkładanie Instytucji Zarządzającej propozycji zmian w Programie ułatwiających realizację jego celów,
- opiniowanie propozycji zmian w Programie przedkładanych przez Instytucję Zarządzającą,
- opiniowanie planu ewaluacji Programu,
- opiniowanie planu komunikacji Programu.

Prace KSM prowadzone są w sposób jawny i przejrzysty. Instytucja Zarządzająca podaje do publicznej wiadomości przez zamieszczenie na swojej stronie internetowej informacje dotyczące prac KSM, w szczególności:

- informację na temat składu KSM wraz ze wskazaniem podmiotów, które dane osoby reprezentują,
- protokoły posiedzeń KSM,
- uchwały podejmowane przez KSM.

7.2. Monitoring

Monitorowanie służy zapewnieniu odpowiedniej jakości wdrażania Programu. Za monitorowanie Programu odpowiedzialna jest Instytucja Zarządzająca, współdziałając w tym zakresie z KSM, zgodnie z zakresem zadań realizowanych przez KSM. Celem monitorowania będzie dostarczanie niezbędnych informacji do podejmowania decyzji, które pozwolą na efektywną realizację Programu. Monitoring będzie skoncentrowany na procesie wdrażania Programu, wskazując możliwości ewentualnych korekt w trakcie implementacji Programu oraz pozwalając na dokonywania systematycznych ocen w zakresie skuteczności prowadzonej interwencji publicznej. Monitoring Programu będzie polegał na zbieraniu, gromadzeniu i analizowaniu informacji i będzie obejmował poziomy:

- wewnętrzny – realizacji Programu,
- wdrażania (udzielonych dotacji w ramach poszczególnych priorytetów),
- zewnętrzny – w zakresie zmian w obszarach zdefiniowanych przez cele Programu.

Po zakończeniu realizacji działań w ramach dotacji przyznanej w Programie każdy beneficjent będzie obowiązany do wypełnienia ankiety monitorującej i przekazania jej do Instytucji Zarządzającej w sposób określony w regulaminie konkursu, w ramach którego uzyskał wsparcie. Monitorowanie Programu będzie więc realizowane na podstawie danych przekazywanych przez beneficjentów, danych wewnętrznych gromadzonych przez Instytucję Zarządzającą (w tym danych kontekstowych) oraz danych pochodzących z badań społecznych realizowanych w obszarach interwencji. Monitorowaniu podlegać będą w szczególności wskaźniki określone w ramach Programu. Tak prowadzony monitoring będzie miał charakter zintegrowany. Zestaw procedur i narzędzi monitoringu Programu zostanie opracowany i wdrożony przez Instytucję Zarządzającą.

7.3. Ewaluacja

Ewaluacja Programu służy poprawie jakości, efektywności i spójności realizowanych działań, przy uwzględnieniu zasady zrównoważonego rozwoju. Instytucja Zarządzająca będzie prowadzić ewaluację Programu w trakcie jego trwania – w celu rozstrzygnięcia, czy jego realizacja prowadzi do osiągnięcia zdefiniowanych celów oraz czy jest zgodna z celami polityki państwa w zakresie wspierania rozwoju społeczeństwa obywatelskiego. Dodatkowo

po zakończeniu wdrażania Programu zostanie przeprowadzana ewaluacja *ex post*, obejmująca w szczególności ocenę stopnia osiągnięcia celów oraz ewentualnie określenia przyczyn ich nieosiągnięcia. Przeprowadzenie ewaluacji może zostać zlecone zewnętrznym podmiotom, wybranym w drodze otwartego konkursu. Odpowiadając za prowadzenie i koordynację procesu oceny Programu, Instytucja Zarządzająca będzie realizować w szczególności następujące zadania:

- opracowanie szczegółowego planu ewaluacji,
- opracowanie założeń i zakresu poszczególnych badań ewaluacyjnych, w tym wybór i opracowanie narzędzi ewaluacyjnych,
- samodzielną realizację lub zlecanie podmiotom zewnętrznym poszczególnych badań ewaluacyjnych,
- opracowanie lub zatwierdzanie raportów ewaluacyjnych,
- wdrożenie wyników i rekomendacji do praktyki realizacji Programu lub w formie zmian w Programie.

Harmonogram ewaluacji Programu obejmuje:

- ewaluację *on-going* – w cyklu trzyletnim:
 - ✓ do 31 marca 2025 r.,
 - ✓ do 31 marca 2028 r.,
- ewaluację *ex post* – po zakończeniu okresu wdrażania – do 31 maja 2034 r.

Wyniki ewaluacji w formie raportów są każdorazowo przekazywane Przewodniczącemu Komitetu, Radzie NIW-CRSO oraz KSM, a także publikowane na stronie internetowej Instytucji Zarządzającej.

7.4. Nadzór i kontrola

Nadzór nad prawidłową realizacją Programu sprawuje Przewodniczący Komitetu. Nadzór jest realizowany zgodnie z UoNIW oraz UoDPPIW. Przewodniczącego Komitetu w realizacji nadzoru wspiera Rada NIW-CRSO. W ramach nadzoru Przewodniczący Komitetu będzie realizował kontrolę nad działalnością Instytucji Zarządzającej, a co za tym idzie – funkcję kontrolną w zakresie wdrażania Programu, na zasadach i w trybie określonych w przepisach o kontroli w administracji rządowej.

7.5. Sprawozdawczość

Sprawozdawczość będzie prowadzona, a jej wyniki agregowane na poziomach: dotacji, konkursu grantowego, Programu. W szczególności Instytucja Zarządzająca będzie wymagała sprawozdawczości od beneficjentów Programu w zakresie działań realizowanych przy wykorzystaniu środków pochodzących z Programu. Na poziomie konkursu grantowego będzie prowadzona sprawozdawczość wewnętrzna w ramach Instytucji Zarządzającej. Na poziomie Programu sprawozdawczość obejmuje zawarcie informacji na temat wdrażania Programu w rocznym sprawozdaniu z działalności oraz rocznym sprawozdaniu finansowym NIW-CRSO, które Dyrektor NIW-CRSO przedstawia Przewodniczącemu Komitetu po uprzednim uzyskaniu opinii KSM oraz Rady NIW-CRSO. Dodatkowo wyniki ewaluacji Programu (*on-going* i *ex post*) będą przedstawiane KSM oraz Radzie NIW-CRSO.

7.6. Informacja, komunikacja i promocja

Instytucja Zarządzająca zapewni odpowiednią informację i promocję celów Programu, oczekiwanych rezultatów Programu oraz jego Priorytetów, a także szczegółowych zasad i procedur realizacji Programu opisanych w dokumentach wykonawczych Programu. Instytucja Zarządzająca opracuje i wdroży plan komunikacji Programu adresowany do kluczowych grup docelowych: istniejących rad młodzieżowych, samorządów uczniowskich i studenckich, organizacji społeczeństwa obywatelskiego – potencjalnych wnioskodawców i beneficjentów Programu, podmiotów i instytucji z sektorów publicznego i prywatnego – potencjalnych partnerów, a także szerzej – do opinii publicznej. Plan komunikacji dla Programu będzie podstawą prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych mających na celu promocję efektów wdrażania Programu oraz zapewnienie beneficjentom, potencjalnym beneficjentom oraz pozostałym interesariuszom Programu dostępu do aktualnych, spójnych i dostosowanych do potrzeb odbiorców informacji o możliwościach finansowania działań. Działania te będą polegały przede wszystkim na utworzeniu, utrzymywaniu i rozwijaniu kanałów internetowej komunikacji Programu, współpracy z mediami i partnerami społeczno-gospodarczymi, prowadzeniu zdywersyfikowanych działań informacyjno-promocyjnych, takich jak: organizacja konferencji, szkoleń, warsztatów praktycznych, działalności wydawniczej, a także innych przedsięwzięć służących upowszechnieniu wiedzy o Programie i kształtowaniu dobrych relacji ze wszystkimi interesariuszami Programu.

Instytucja Zarządzająca przygotowuje i uruchomi przyjazne narzędzia elektronicznej komunikacji w Programie.

8. Ramowy plan finansowy Programu

Realizacja Programu finansowana będzie z krajowych środków publicznych, z części budżetowej 16 – Kancelaria Prezesa Rady Ministrów lub rezerwy celowej budżetu państwa w przypadku nie uzyskania zgody Ministra Finansów na zwiększenie środków finansowych z ww. części budżetowej. W 2022 r. źródłem finansowania będzie rezerwa celowa budżetu państwa.

Środki te będą przekazywane NIW-CRSO w ramach dotacji celowej z budżetu państwa. Na podstawie decyzji Przewodniczącego Komitetu określającej wysokość środków przeznaczonych na realizację Programu Instytucja Zarządzająca ustali plan finansowy Programu, który podlega zatwierdzeniu przez Przewodniczącego Komitetu. Po zatwierdzeniu przez Przewodniczącego Komitetu planu finansowego, na wniosek Dyrektora NIW-CRSO, Prezes Rady Ministrów będzie przekazywać środki na realizację Programu Instytucji Zarządzającej w drodze dotacji, o której mowa w art. 32 UoNIW.

Finansowanie Programu będzie realizowane zgodnie z przepisami ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, a także ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2021 r. poz. 217, z późn. zm.).

Planowane w ramach Programu dotacje nie mogą być udzielane na działania związane z prowadzeniem działalności gospodarczej.

Podział środków do poszczególnych priorytetów należy traktować jako podział ramowy. W celu racjonalizacji wydatkowania środków w ramach Programu dopuszczalne jest przenoszenie środków między Priorytetami z zastrzeżeniem braku możliwości zwiększenia alokacji przeznaczonej na Priorytet 4. Pomoc techniczna. Dostosowane do potrzeb wynikających z analizy zgłoszonych projektów finansowanie Priorytetów winno ułatwić osiągnięcie zaplanowanych na rok 2033 wskaźników.

Tab. Ramowy plan finansowy Programu w latach 2022–2033 (w mln zł).

Priorytet	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033
1.Aktywizacja młodzieży w samorządach	1,5	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
2.Organizacje młodzieżowe w życiu publicznym.	4,6	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
3.Wzmocnienie kompetencji organizacji młodzieżowych.	3,5	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2
4.Pomoc techniczna	0,4	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8
RAZEM	10	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20	20